

GASSÂN KENEFÂNÎ'NİN *ARDU'L-BURTUKÂLÎ'L-HAZÎN* ADLI ÖYKÜSÜ

Kabul Tarihi: 03.09.2016
Yayın Tarihi: 14.04.2016

Yahya SUZAN¹

Öz

Bu çalışmada Filistin direniş edebiyatının önemli bir eseri incelenmektedir. Bu önemli eser, Filistin direniş edebiyatının önde gelen bir ismi olan Gassân Kenefânî'ye ait *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* adlı öyküdür. Bu makalede, yazarın hayatı, eserleri ve edebi kişiliği ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yazarın *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* adlı bu öyküsü, çalışmamızın ana konusu olduğu için daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu öyküdeki kahramanlar ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır. Olayların meydana gelişini özetlenmiştir. Öyküde bulunan anlatım teknikleri, yer verilen tasvir ve betimlemeler incelenmiştir. Ayrıca öyküdeki dil ve üslup özelliklerine de değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Filistin Edebiyatı, Gassân Kenefânî, Kısa Öykü, *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn*.

ARDU'L-BURTUKÂLÎ'L-HAZÎN by GASSÂN KANAFÂNÎ

Abstract

The present study has dealt with Gassân Kanafânî's life, his Works, and especially his short story *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* in terms of characters, events, narrative techniques, descriptions and language.

Key Words: Palestinian Literature, Gassân Kanafânî, Short Story, *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn*.

Giriş

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, Arap dünyasında çok köklü siyasal ve sosyal değişimlere tanık olmuştur. Siyasî bağımsızlıklar, 1948 Filistin yenilgisi, 1956 Süveyş Savaşı, radikal milliyetçiliğin yükselişi ve Haziran 1967 Arap yenilgisi, siyasî gelişmelere örnek olarak verilebilir. Çağdaş kurumların oluşması, eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, hayat standardının yükselmesi, şehirlere göç ile okuyucu sayısındaki artış, sosyal değişimin göstergesi sayılabilir. Bu değişim, edebi eserlerin gelişmesinde de etkin bir rol oynamış; şiire göre daha kolay ve anlaşılır olması, siyasal, sosyal ve ekonomik problemleri işlemeye daha elverişli bulunması nedeniyle hikâye ve romana olan ilginin artmasını sağlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Arap dünyasında yaşanan çoğu olumsuz gelişmeler, edebi akımlardan biri olan realist akıma merkezî bir yer kazandırmıştır. Mısır ve Suriye gibi sosyalizmin geliştiği ülkelerde edebi türlerden olan toplumcu gerçekçilik adeta moda akım haline gelmiştir. Toplumcu gerçekçilik, Mısır'da 'Abdurrahmân eş-Şarkâvî (ö.1987), Latîfe ez-Zeyyât (ö.1996) ve Yûsuf İdrîs (ö.1991), Suriye'de Hannâ Mîne (d.1924), Edîb Nahvî (ö.1998), Fâris Zerzûr (ö.2003), Abdusselâm el-'Uceylî (ö.2006), Cezayir'de Tâhir Vattâr (ö.2010), Irak'ta Gâib Tu'me Firmân (ö.1990) ve Filistin'de Gassân Kenefânî (ö.1972) gibi yazarlar tarafından benimsenmiştir².

Iraklı 'Abdalmelik Nûrî (ö.1998), Firmân, ve Nizâr 'Abbâs (ö.2003), Suriyeli Sa'îd Hûrânîye (ö.1994) ve Fadl es-Sibâ'î (d.1929), Lübnanlı Suheyl İdrîs (ö.2008) ve Filistinli

¹ Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, yahya.suzan@dicle.edu.tr

² Rahmi Er, "Roman", DİA, İstanbul, 2008, XXXV, 165.

Emîn Fâris Milhis (ö.1983), Cebrâ İbrâhîm Cebrâ (ö.1994) ve Gassân Kenefânî, Arap toplumunun yaşam nabzını ve ruhunu, insanın çeşitli yönlerini açıklayabilecek ortak bir deneyime yükselmişlerdir. Realist akıma mensup bu yazarlar, kendi dönemlerinde gerçekçi öykünün gelişmesinde görev almış çok sayıdaki yazarın en yeteneklileridir³.

Filistin'de, çeviri hareketine de öncülük etmiş olan Halîl Beydes (ö.1949)'in *Mesârihu'l-Ezhân* (Kahire, 1924) adlı eseri, Filistin'in ilk öykü örnekleri arsındadır. Savaşlar dolayısıyla edebi çalışmaların sürekli kesintiye uğradığı bölgede Necâtî Sıdkî (ö.1979)'nin sembollerle dolu iğneleyici bir üslup taşıyan *el-Ehavâtu'l-Hazînât* (Mısır, 1953)'ı, Abdulhamîd Yâsîn (ö.1975)'in akıcı bir üsluba ve yer yer psikolojik çözümlenmelere yer verdiği *Ekâsîs* (Filistin, 1946)'i Filistin'in bilinen diğer öykülerini oluşturmaktadır.

1967 yılı, meydana gelen olaylar nedeniyle Filistin öykücülüğü için belirleyici bir tarih olmuştur. 1967 öncesi ve sonrası nesiller arasında bir kopukluk bulunduğu gibi bu kopukluğun, hem biçim hem de içerik bakımından, yazılan öykülere de yansdığı görülmektedir. Bu tarihten sonra işgal altındaki Filistin'de Yahya Yahluf (d.1944), Reşâd Ebû Şâvir (d.1942), Halîl es-Sevâmîrî, Muhammed Nefâ' (d.1939), Garîb 'Askalânî (d.1948), Suleymân Nâtûr (d.1949) Semîh el Kâsım (d.1939), gibi hikâyeciler görülmesine rağmen, siyasî sebeplerle birçok aydının başka ülkelerde yaşamasının da etkisiyle Filistin hikâyesinde bir gelişme olmamıştır. Fakat İbrâhîm Ebû Nâb ve Sâlih Ebû İsbâ'nın çalışmaları dikkat çekicidir. Ayrıca Gassân Kenefânî, *Mevt Serîr Rakam 12* (1961), *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* (Beyrut, 1963) ve *'Âlem Leyse Lenâ* gibi eserleriyle Filistin'in gerçekçi öykülerinde ayrı bir yere sahip olmuştur⁴. Bu çalışmamızda Kenefânî'nin, Filistinlinin göçünü ve çektiği sıkıntıları anlatan *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* adlı kısa öyküsünün çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

1. Gassân Kenefânî'nin Hayatı

Tam adı Gassân Muhammed Fâyiz Kenefânî olan yazar, 'Akkâ'da 09.04.1936'da doğdu. Ancak, Yâfâ'da büyüdü. Yâfâ'da yaşayan bir aileye mensup olan Kenefânî'nin ailesi 'Akkâ'ya gider, tatillerini ve bayramları orada geçirirdi. Bu gidişlerin birinde Gassân orada doğmuştur⁵.

Kenefânî'nin ailesi, Yâfâ'nın el-Munşiye mahallesinde oturuyordu. Burası Telaviv'e komşuydu ve Araplar ile Yahudiler arasındaki çatışmalar burada yoğunlaşıyordu. Burada yaşamını sürdüremeyen aile Ocak 1947'de 'Akkâ'ya taşındı. Kenefânî, 1948'de Nisan ayı sonlarında 'Akkâ'ya yapılan ilk saldırı başta olmak üzere, meydana gelen bütün saldırılara tanık oldu ve henüz on küsur yaşındayken 'Akkâ'nın düşüşünü gördü⁶.

Filistinli diğer aileler gibi Kenefânî'nin ailesi de ülkeden ayrılıp sürgüne gitmek durumunda kaldı. Onun ailesi 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında vatanını terk edip Lübnan'a, Saydâ⁷'nin el-Gâziye beldesine yerleşti. Sürgüne gitmek durumunda kalan ve daha sonra Şam'a yerleşen ailenin sosyal ve ekonomik durumu kötüleşti. Gassân'ın babası 'Akkâ'da avukattı. Sürgünden sonra baba iş bulamadı. Dokuz kişiden oluşan aileyi geçindirmek ve eğitimlerini tamamlamak için Gassân ve kardeşleri çeşitli işlerde çalışmak

³ Sabri Hafez, "*Modern Arap Öyküsü (II)*", Nüsha, Yıl III, Sayı: 10, Yaz 2003, s. 48.

⁴ Hüseyin Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 14-15.

⁵ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *İstintâku'l-Meçhûl Kirâ'e fi Turâsi'l-Edîb Gassân Kenefânî*, Mevû'a Ebhâs ve Dirâsât fi'l-Edebi'l-Filistînî el-Hadîs, IV, 233. Gassân Kenefânî ve onun eserleriyle ilgili yazılan kırk sekiz çalışmanın listesi için bkz.: *Aynı eser*, IX, 252-256.

⁶ *Aynı eser*, IV, 234.

⁷ Saydâ, Lübnan'ın üçüncü büyük kentidir. Akdeniz kıyısında yer almaktadır. Güney Lübnan'da ana kenttir (ç.n.).

durumunda kaldılar⁸. Kenefânî konuyla ilgili şunları söylemektedir: “On bir yaşındayken Filistin’i terk ettim. Orta tabakadan bir aileye mensuptum. Babam avukattı. Misyonerlere ait bir okulda okuyordum. Orta halli bu aile birden yıkıldı ve biz mülteci haline geldik. Köklü sınıfsal geçmişi nedeniyle babam çalışamaz duruma düşmüştü. Bunun üzerine, aileyi geçindirmek için çocuk ve gençler olarak bizler çalışmaya başladık.”⁹

Kenefânî, hem okuyor hem de çalışıyordu. Bu esnada kendinde edebi bir yetenek görünce Suriye’deki gazete ve radyolarda, Filistin’e dair programlarda, yazıları tashih etmek suretiyle çalışmaya başladı. Ayrıca nazmettiği şiirler ve yazdığı piyeslerle televizyon, radyo ve okuldaki öğrenci etkinliklerine katılıyordu¹⁰.

Kenefânî, öğrenimini tamamladıktan sonra Şam’da ve 1955’te gittiği Kuveyt’te kısa bir süre çalıştı. Ardından 1960’ta Beyrut’a giderek birçok gazeteye yazılar yazdı. 1961’de Danimarkalı Anni ile evlendi. Bu evlilik sayesinde Beyrut’ta karar kılıp oraya yerleşti. 1969’da Filistin Halk Kurtuluş Cephesi’nin yayın organı olan *el-Hedef*’i çıkardı. 08.07.1972’de Beyrut’ta otomobiline gizlice yerleştirilmiş bir bombanın patlaması sonucu otuz altı yaşında öldü. Faiz (d.1961) ve Leyla (d.1966) adlarında iki çocuğu vardı¹¹.

2. Eserleri

Gassân Kenefânî, kendi adıyla veya müstear ad kullanarak yazdığı yüzlerce başmakale ve makalenin dışında, dört kısa hikâye koleksiyonu, dört roman, dört inceleme-araştırma eser ve bir piyes yazarak bunları henüz hayattayken yayımlamıştır. Ayrıca yazara ait eserler arasında, tamamlanmamış üç roman bazı piyesler, gazete makalelerinden ve yayımlanmamış konferanslardan oluşan kocaman bir külliyat da bulunmaktadır¹².

2.1. Öyküleri

2.1.1. *el-Kamîsu’l-Mesrûk*

Kenefânî’nin yazdığı ilk öykü *el-Kamîsu’l-Mesrûk* (Çalıntı Gömlek)’tur. Yazar, bir edebi yarışmada bu eseri sayesinde ilk ödülünü almıştır. Bu öykü, yazarın ellili yıllarda yazdığı ilk eserlerden olup ilk defa Kuveyt’te 1958’de yayımlanmıştır. Onun bu eseri Filistin kamplarındaki yoksulluğu ve sıkıntıyı anlatmaktadır. Bu öykü, yazarın farklı zamanlarda ve farklı yerlerde yazdığı diğer sekiz öyküyle birlikte, *el-Kamîsu’l-Mesrûk ve Kisas Uhrâ* adıyla, onun ölümünden sonra derlenip Muessesetu’l-Ebhâsi’l-‘Arabiyye yayımları arasında, Beyrut’ta, 1982’de yayımlanmıştır¹³.

2.1.2. *Mevt Serîr Rakam 12*

Kısa öykü koleksiyonu olarak ilk yayımlanan eser, *Mevt Serîr Rakam 12* (On İki Numaralı Yatağın Ölümü)’dir. Yazar, bu eserdeki öykülerde Filistin’in durumunu anlatmakta, bir süre ikamet ettiği Körfez’de yaşayanların hayatlarını tasvir etmekte, kendi hastalığında çektiklerine yer vermekte, hastanedeki yatışını tasvir etmekte ve varlıkla ilgili sorular sormaktadır. Bu öykü mecmuası, sürgündeki Filistinlilerin sıkıntısını dile getiren ilk eser olup 1960’ta, Beyrut’ta, Mektebe Muneyme yayımları arasında neşredilmiştir¹⁴.

⁸ Meryem Cebr Ferihât, *el-Hissu’l-İğtirâbi fi A’mâl Rivâiyye li Gassân Kenefânî*, Mecelle Câmi’a Dimaşk, c. XXVI, sayı: III-IX, 2010, s. 292-293.

⁹ İhsân ‘Abbâs, Fadl en-Nakîb, İlyâs Hürî, *Gassân Kenefânî İnsânen ve Edîben ve Munâdilen*, Beyrût, 1974, s. 45.

¹⁰ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ’î, *a.g.e.*, IV, 234.

¹¹ *Aynı eser*, IV, 236-237; Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s.186.

¹² Meryem Cebr Ferihât, *a.g.e.*, s. 294; Huseyn b. Hamza, “*Gassân Kenefânî*”, el-Ahbâr, sayı: 1755, 12.07.2012, s. 14.

¹³ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ’î, *a.g.e.*, IX, 235, 240.

¹⁴ *Aynı eser*, IV, 239-241; Rahmi Er, *a.g.e.*, s. 186.

2.1.3. Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn

Yazarın *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn* (Hüzünlü Portakal Ülkesi) adlı öykü mecmuası, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye yayınları arasında, Beyrut'ta, 1962'de yayımlanmıştır. Bu mecmuaya adını veren öykü, çalışmamızın konusu olduğundan daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.1.4. 'Âlem Leyse Lenâ

Yazar, '*Âlem Leyse Lenâ* (Bizim Olmayan Dünya)'daki öykülerde, gurbet hayatını ve Filistinlilerin yaşadığı aşağılanmışlığı anlatmaktadır. Bu koleksiyondaki öykülerin büyük bir kısmı 1959-1963 yılları arasında yazılmıştır. Bu eser, Dâru't-Talî'a yayınları arasında, Beyrut'ta, 1965'te yayımlanmıştır¹⁵. Bu mecmuadaki öyküler, Filistinlilerin yoksun bırakıldığı 'dünya'nın basit ve temel şeylerini oluşturan hayatın vazgeçilmez unsurları ve bunun insan ruhuna etkisini yansıtmaktadır. Bu derleme, bir düşüncenin, anlatı tekniğine üstün gelmesi sonucunu doğuran bir takım zayıflıklar gösterse de, birbirinden bağımsız öykülerin harmonisi bu tür eksiklikleri telafî etmekte ve öykünün ufkunu açmaktadır¹⁶.

2.1.5. '*Ani'r-Ricâl ve'l-Benâdik* (Adamlar ve Tüfekler Üzerine, Dâru'l-Âdâb, Beyrut, 1968).

2.1.6. *Mâ lem Yu'raf min Edeb Gassân Kenefânî*

Beş kısa hikâyeden oluşan bu mecmuaya Suleymân eş-Şeyh bir mukaddime yazmıştır. Bu mecmua 1986'da, el-Muessesetu'l-'Arabiyye ed-Devliyye li'n-Neşr tarafından Dâru'ş-Şebâb yayınları arasında, Nicosia (Lefkoşa)'da neşredilmiştir¹⁷.

2.1.7. *Mâ lem Yunşer mine'l-Kitâbâtî'l-Ûlâ li Gassân Kenefânî*

Kenefânî'nin 1951-1952 yılları arasında yazdığı ilk öykü çalışmalarını içeren bu eser, dokuz kısa öyküden oluşmaktadır. Yazar bu çalışmalarını bir öykü mecmuasında neşretmek istese de buna muvaffak olamamıştır. Bu öykülerin, 2009'da, el-Kuds 'Âsimetu's-Sekâfeti'l-'Arabiyye yayınları arasında neşredildiği görülmektedir¹⁸.

2.2. Romanları

2.2.1. *Ricâl fi'ş-Şems*

Filistinlilerin çaresizliğini, ölüme maruz kalışını ve sürgününü anlatan ilk eserlerden olan *Ricâl fi'ş-Şems* (Güneşin Altındaki Adamlar), Haziran 1967'deki yenilgiden önce Filistin göçünü tasvir eden önemli edebi yapıtlardandır. Bu esere göre, Filistinliler aşağılanmışlıkla karşılaşan, kayba uğrayan, yokluk ve zulüm gören, kimliğini yitiren, bu geniş yeryüzünde nereye gideceğini bilemeyen bir halktır. Sömürgeci güçler, Filistinlilerden sadece topraklarını değil, İsrail'in kurulduğu ve Filistinliler için en-nekke (*felaket*) günü kabul edilen 15 Mayıs 1948'den itibaren, onurlu bir şekilde yaşamayı da onların elinden almışlardır. Bu eser, Filistin'in işgalinden sonra kendi topraklarında nefes alma hakkı gasp edilmiş insanların daha yaşanabilir bir hayat umuduyla kaçak göçmen olarak Kuveyt'e ulaşma çabasını konu edinmektedir. Buruk bir yol hikâyesi olan eserde, ikisi genç, biri yaşlı üç kişinin, bir su tankerinin boş su tankı içinde, Ağustos güneşi altında çölden geçmeye çalışırken yaşadıkları trajedi dile getiriliyor. Dünyanın ve insanların yüz çevirdiği bu üç insan, bir tankerin deposunda meçhule doğru yola koyulmuş ve yolda şiddetli sıcaklık ve havasızlık nedeniyle tankerin içinde ölmüştür.

¹⁵ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 243-244.

¹⁶ Sabri Hafez, *a.g.e.*, s. 52.

¹⁷ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 249.

¹⁸ Halîl Suvaylih, *Hel Ehdâ "Bûsta" ilâ Gâdeti's-Semân*, el-Ahbâr, sayı: 1755, 12.07.2012, s. 17.

Bu eser, Filistin'i ve bütün Arap dünyasını sembolize eden bir roman olarak görülebilir. Bu hikâyeye, bir yandan “vatanlarını geri kazanmak yerine maddi anlamda kendi güvenliklerinin peşine düşmek şeklindeki zaafların tezahürü”, öte yandan “bu mağdur halkın mülteci kamplarının tahammülü aşan havasızlığında boğulmalarına göz yuman Arap liderlerinin gamsızlıklarına yönelik bir taşlama” olarak okunup değerlendirilebilir. 1962 yılının başlarında yazılmaya başlanan bu eser Beyrut'ta 1963'te yayımlanmıştır¹⁹.

2.2.2. *Mâ Tebakkâ Lekum*

Ricâl fi'ş-Şems'i tamamlayıcı bir eser olan *Mâ Tebakkâ Lekum* (Size Kalanlar), Yahudiler ile Araplar arasında çıkan savaş sonucunda ortaya çıkan terör ve zor şartlar nedeniyle şehirlerinden çıkarılan ve bunun sonucunda dağılan Filistinli bir ailenin hikâyesidir. Bu roman, *Ricâl fi'ş-Şems*'ten sonra Kenefânî'nin yazdığı ikinci romandır. 1966'da Beyrut'ta en iyi romana verilen Kitap Dostları Ödülünü aldı. Bu eser, Daru't-Talî'a yayınları arasında, Beyrut'ta, 1966'da neşredilmiştir²⁰.

2.2.3. *Âid ilâ Hayfâ*

Küçüklüğünde Filistinlilerin Yâfâ'dan 'Akkâ'ya göç edişine tanık olan yazar, *Âid ilâ Hayfâ* (Hayfa'ya Dönen Biri)'da bu göçü tasvir etmektedir. Yazarın, vatanına dönme isteğini de somutlaştıran bu eserin büyük bölümü, yolda Hayfâ'ya gidişi ve 1948'de oraya yapılan saldırıda içinde bebeğin unutulduğu evi arayıp bulmayı içermektedir. Ancak o terk edilen bebek, Yahudi bir asker olarak anne babasının karşısına dikilecektir. Bu eser, Kenefânî'nin yazdığı en iyi roman olmanın dışında, Filistin trajedisini yansıtan en iyi eser olarak da görülmektedir. Eser Daru'l-'Avde yayınları arasında, Beyrut'ta, 1969'da yayımlanmıştır²¹.

2.2.4. *Umm Sa'd*

Yazar, Dâru'l-'Avde yayınları arasında, Beyrut'ta, 1969'da yayımlanan *Umm Sa'd* (Ümmü Sa'd) adlı romanında, yer verdiği kahramanları, gerçek kişilerin hayatından ilham alarak seçmiştir. Bu eserin, Filistin göçmen kamplarındaki yaşam tecrübesinden tablolar sunduğu görülmektedir²².

2.2.5. *el-'Âşık*

Yazarın romanlarından *el-'Âşık* (Âşık) adlı eser, onun *Burkûk Nisân* (Nisan Eriği) ile *el-A'mâ ve'l Atraş* (Kör ile Sağır) isimindeki iki romanıyla birlikte Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye yayınları arasında, Beyrut'ta, 1980'de yayımlanmıştır. Bu üç roman, yazarın öldürülmesi nedeniyle eksik kalmış ve onun ölümünden sonra yayımlanmıştır²³. Kenefânî *Kör ile Sağır*'da dine farklı bir şekilde yaklaşarak halkın hurafelere inancını ele almaktadır. Yazar bu eserde iki adamın toplumun zorlamasıyla “ermiş” sanılan bir şeyhin türbesinde bulunduğu anları ve aralarında geçen konuşmaları anlatmaktadır. Kenefânî, kör ile sağırın, ikisinin birleşiminin bir tam adam ettiğini topluma söyler. Bu tam adam, özürsüzlüklerini tamamlayarak, uzun ve sağlam bir dostluk kurarak, batıl inanışlara karşı, işgale karşı direnişin içinde yer alır²⁴.

2.2.6. *el-Lûtus el-Ahmer el-Meyyit*

¹⁹ Muhammed Fuâd es-Sultân, *Kissatu Ricâl fi'ş-Şems li Gassân Kenefânî Dirâse Nakdiyye*, Mecelletu Câmi'ati'l-Aksâ, cilt: XI, sayı: II, 2007, s. 2; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 242-242; Neslihan Demirci, *Gassan Kanafânî'nin Filistin'i*, Yeni Şafak, 01.09.2014.

²⁰ Sa'îde Mir Hakkû Lengrûdî, Fâtîme 'Alînejâd Çemâzkuî, *Dirâse fi Rivâyeti Mâ Tebakkâ Lekum li Gassân Kenefânî*, et-Turâsu'l-Edebî, yıl: II, sayı: VI, s. 150; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 245.

²¹ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 239, 245-246.

²² Sa'îde Mir Hakkû Lengrûdî, Fâtîme 'Alînejâd Çemâzkuî, *a.g.e.*, s. 155; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 241.

²³ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 243-248.

²⁴ Neslihan Demirci, *a.g.e.*, 01.09.2014.

Kenefânî'nin *el-Lûts el-Ahmer el-Meyyit* adlı romanı, Kuveyt'te yayımlanan et-Talî'a adlı derginin 32 (22-5-1963)'den 48 (11.09.1963)'e kadar olan sayılarında yayımlanmıştır. Bu eser, henüz bir kitap halinde basılmamıştır²⁵.

2.3. Piyesleri

Kenefânî'nin *el-Bâb* (Kapı) adlı piyesi, Dâru't-Talî'a yayımları arasında, Beyrut'ta, 1964'te yayımlanmıştır. *el-Kubba'a ve'n-Nebiy* (Peygamber'e and olsun ki fôtr şapkadır!), adlı piyesi ise *el-Bâb*'dan sonra yazılan ikinci eserdir. Yazar bu piyesi 1967 başlarında tamamlamasına rağmen onun ölümünden yaklaşık dokuz ay sonra Şu'ûn Filistîniye dergisinde, Nisan 1973'te yayımlanmıştır. *Cisr ilâ'l-Ebed* (Sonsuzluğa Giden Köprü), 1965'te bir Arap radyosu için yazılan bir radyo dramıdır. Yazar, bu eserini radyoda bölümler halinde yayımlamak istese de buna muvaffak olamamıştır. Bu dram ayrıca kitap halinde de neşredilememiştir. Bu eser, daha sonra, Dâru't-Talî'a yayımları arasında, Beyrut'ta, 1978'de *el-Âsâru'l-Kâmile*'nin III. cildi içerisinde neşredilmiştir²⁶.

Sayf ve Duhân (Yaz ve Duman) adlı piyes, 1965'te bölümler halinde neşredilmiştir. Ancak bu eser Kenefânî'ye ait olmayıp Amerikalı yazar Tennessee Williams'a ait bir piyesin tercümesidir²⁷.

2.4. İnceleme ve Araştırmaları

Kenefânî'nin eserleri öykü, roman ve piyeslerle sınırlı kalmamıştır. Yazar, direniş edebiyatına da önem vermiş ve direniş edebiyatı (*edebu'l-mukâveme*) terimini yaygınlaştıranların en önde gelenlerinden olmuştur. Bu konuda Kenefânî'nin kültürel direnişe (*el-mukâvemetu's-sekâfiyye*) çağrıda bulunduğunu görmekteyiz. Nitekim konuyla ilgili şu iki eseri yazdığını görmekteyiz: *Edebu'l-Mukâveme fî Filistîn el-Muhtelle* (İşgal Altındaki Filistin'de Direniş Edebiyatı, Beyrut, 1966), *el-Edebu'l-Filistîni el-Mukâvim tahte'l-İhtilâl 1948-1968* (İşgal Altında Direnen Filistin Edebiyatı 1948-1968, Muessesetu'd-Dirâsâti'l-Filistîniyye, Beyrut, 1968)²⁸. Bu eserlerinde yazarın, direniş şairlerinden ve şiirlerinden söz ettiğini görmekteyiz. Kenefânî'nin, işgal altındaki ülkenin şairlerini anlattığı bu eseri ders kitabı olarak okutulmuş ve araştırmacıların başvurduğu bir kaynak halini almıştır. Yazar, bunun dışında *fî'l-Edebi's-Suhyûnî* (Siyonist Edebiyata Dair, 1966) adıyla, Yahudi edebiyatına dair bir eser kaleme almıştır²⁹. Kenefânî'nin *el-Mukâveme ve Mu'dilâtuha* (Direniş ve Sorunları, 1970), *Sevra 1936-1939 fî Filistîn* (Filistin'de 1936-1939 Devrimi, Beyrut, 1972) adında başka eserleri de bulunmaktadır.

2.5. Diğerleri

Sümme Aşrakat Âsyâ (*Sonra Asya Gelişti*), 1965'te bölümler halinde neşredilmiştir. Bir seyahatnameden ibaret olan bu eser Çin'e seyahati anlatmaktadır³⁰. *eş-Şey'u'l-Âher / Men Katele Leylâ el-Hâyek* (Diğer Şey / Leylâ el-Hâyek'i Kim Öldürdü?), polisiye bir eser olup Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye yayımları arasında, Beyrut'ta, 1980'de yayımlanmıştır. Bu eser, 1966'da, 25 Haziran'dan başlayarak, Beyrut'ta yayımlanan haftalık el-Havâdis dergisinde, bölümler halinde *Men Katele Leylâ el-Hayek* başlığıyla yayımlanmıştı. 1967'deki savaş nedeniyle olacak yazar bu eseri bir kitap halinde yayımlayamamıştı³¹. *el-Mudâfi*' (Avukat) Dâru'l-Esvâr yayımları arasında, 'Akkâ'da, 1978'de yayımlanmıştır. *Atfâl Gassân Kenefânî* (Gassân Kenefânî'nin Çocukları) Dâru'l-

²⁵ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 242.

²⁶ *Aynı eser*, IV, 246-247.

²⁷ *Aynı eser*, IV, 244.

²⁸ Muhammed 'Abdullâh, "Gassân Kenefânî ve Nakdu'l-Kissati'l-Kasîra", el-Kudsu'l-'Arabî, yıl: 24, sayı: 7408, 2013, s. 10.

²⁹ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IV, 239.

³⁰ *Aynı eser*, IV, 244.

³¹ *Aynı eser*, IV, 247-248; Gassân Kenefânî, *eş-Şey'u'l-Âher Men Katele Leylâ el-Hâyek (Temhîd)*, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye, Beyrut, 1987, s. 8.

Fetâ el-‘Arabî yayınları arasında, Beyrut’ta, 1980’de yayımlanmıştır. *Resâil Gassân Kenefânî ilâ Gâde es-Semmân* (Gassân Kenefânî’nin Gâde es-Semmân’a Mektupları) Dâru’l-Âdâb yayınları arasında, 1996’da yayımlanmıştır. *Makâlât Fâris Fâris* (Fâris Fâris’in Makaleleri), yazarın Fâris Fâris müstear ismiyle yazdığı yazılardır. Bu eser de Dâru’l-Âdâb yayınları arasında, 1996’da yayımlanmıştır. *el-Kindil es-Sağîr* (Küçük Lamba), kız kardeşinin kızı Lemîs’e yazarın yazdığı yazıları oluşturmaktadır. Bu, Kenefânî’nin çocuklara dönük olarak yazıp resmettiği ilk eserdir. Bu çalışmaların dışında, Kenefânî, Beyrut, Dimaşk ve Kuveyt’te çalıştığı gazetelerde kültür, politika ve Filistin halkının mücadelesi üzerine yüzlerce makale kaleme almıştır. Bu yazılar, henüz derlenip kitap halinde yayımlanmamıştır.

Kenefânî’nin bütün eserleri, *el-Âsâru’l-Kâmile* (Bütün Eserler) adıyla sekiz cilt halinde de yayımlanmıştır. Bunun I. cildi romanları içermekte olup İhsân ‘Abbâs’ın ön sözüyle 1972’de, II. cildi öyküleri ihtiva etmekte olup Yûsuf İdrîs’in ön sözüyle 1973’te ve III. cildi piyesleri kapsamakta olup Cebra İbrâhîm Cebra’nın ön sözüyle 1978’de yayımlanmıştır. Edebi inceleme ve araştırmaları içeren IV. cilt ise Mahmûd Dervîş’in ön sözüyle neşredilmiştir. V. cilt çocuk hikâyelerini, VI. cilt makaleleri ve Fâris Fâris adıyla neşredilen şiirleri, VII. cilt yayımlanmamış romanları ve VIII. cilt siyasi analizleri içermiştir³².

3. Edebî Kişiliği

Kenefânî, ikinci nesil Filistinli roman yazarlarının öncülerinden sayılmaktadır. Nitekim Filistin romanının babası olarak Halîl İbrâhîm Beydes gösterilmektedir. Kenefânî’yi Mahmûd Dervîş ile karşılaştırmak mümkündür. Dervîş şiirde, Kenefânî ise romanda parlamıştır³³.

Kenefânî, edebi yeteneğini Filistin davasına hizmet etmede kullanmıştır. Onun eserlerine hayatın gerçekleri damgasını vurmuştur. Kenefânî’nin öykülerini okuyan kişi, öykülerdeki karakterlerin, halkın sıradan fertleri olduğunu hiç zorlanmadan görecektir. Onların çoğu, iyiyi kötüden ayıracak yaşa gelmemiş çocuklar ve gençlerdir. Onların arasında, içinde buldukları durumu anlamaya veya önlerine konulan hedef üzerinde tefekkür etmeye çalışan biri bulunmamaktadır. Onlardan bazıları, sebebini hiç düşünmeden canını vermektedir. Bazıları da babalarından geriye kalan büyük ailenin yükünü omuzlamaktadır³⁴.

Kenefânî, çoğunlukla Filistin’de sürgit yaşananları bir varlık sorunu düzleminde ele alıyor. Mevzunun ağırlığı nispetinde gerçekçi bir yaklaşım sergilerken, bir milletin yaşadığı bunalımın kendi muhayyilesinde bıraktığı tortuyu siyasi malzeme yaparak heba etmiyor, estetik düzlemde ebedileştiriyor³⁵.

Kendi durumlarını iyileştirmek için giriştikleri çeşitli çabaları anlatmaya çalışan Kenefânî, Filistin ulusal bilincinin, içinde bulunulan duruma darılıp küsebilmesinden söz ediyor. Yazar, yitip ülkelerinin tekrar kazanılması için çabalama ve kaderlerini kendi kontrolleri altına alma isteğine geçiş aşamasına doğru ilerlerken bu aşamaları belirtmeyi çok arzu ediyor. Çeşitli yazı ve uzun öykülerinde, anayurda dönüş dâhil, Filistinlilere açık olan çeşitli çözüm yollarını kabataslak veriyor, yıkım ve kayıplara neden olmuş her şeyi sergiliyor. Zamanı tersine çevirip kâbusa benzeyen bugünkü durumdan silkinmek isteyen Filistinli romantik yazarların tersine Kenefânî, farklılıkları kabullenmenin bir ihtiyaç olduğunun farkında olup bu durumu ve bunun karmaşıklığını, konularda olduğu kadar, öykülerin dilinde de uyguluyor. Yazar, Filistinlilerin karmaşık gerçeklerini özümsemek

³² Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ’î, *a.g.e.*, IV, 250-251.

³³ Aynı eser, IV, 237.

³⁴ Kâmil Lâtâ es-Sevâfirî, *el-Edebu’l-‘Arabî fi Filistîn*, Dâru’l-Me’ârif, Kahire, tsz., s. 381; Sa’îde Mîr Hakkû Lengrûdî, Fâtîme ‘Alînejâd Çemâzkuî, *a.g.e.*, s. 155; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ’î, *a.g.e.*, IX, 238-239.

³⁵ Neslihan Demirci, *a.g.e.*, 01.09.2014.

için konunun gerekleri ile biçimin, ifade edilen şeyin havasına göre dili inceltip uyarlamının önemini fark edip çeşitli anlatı stratejilerini ve kısa öykü derlemelerinde yeni bir yolu deniyor³⁶.

Kenefânî, ilk eserlerinden itibaren, önüne koyduğu hedefe daima yaklaşmaya çalışmaktadır. O hedef de eserin yüzde yüz gerçekçi olması ve okuru şuur sahibi yapmasıdır. Bunun için yazarın eserlerinde, sanatsal unsur ile gerçeği birbirinden ayırt etmek bazen zor olmaktadır. Bu açıdan Kenefânî'yi bir belgesel yazarı olarak göremeyiz. Çünkü yazar hadiseleri kronolojik bir yapı içinde sunmamaktadır. Bunları tekrar etmekte ve onlara farklı anlamlar yüklemektedir. Bir yandan gerçekleri anlatmaya çalışırken diğer taraftan okuyucu üzerinde daha fazla etkili olmayı amaçlamakta ve bunun için eserlerini sembolizm üzerine kurmaktadır³⁷.

Eserlerinde, genele olarak, Filistin halkının felaketten (*en-nekbe*) önceki ve felaketten sonraki sorunlarını anlatan Kenefânî Filistin'in en yetenekli öykü yazarı olup eserleri, Filistin edebiyatının hem yapı hem de karakterini değiştirmiştir. Kenefânî ortaya çıkıncaya kadar, Filistinli yazarların kaleme aldığı Filistin trajedisi, romantizm sınırları içerisinde kalmıştır. Edebî yaşamının başlangıcından itibaren, Filistin çıkmazının karmaşıklığını anlatabilecek bir edebiyat oluşturmak, Filistinli olmanın ne anlama geldiğini belirlemek, Kenefânî'nin yazdığı her öykünün gerisinde yatan bir motif olmuştur. Onun amacının, Filistinlilerin kendi yakın tarihleri, çıkmazları ve benliklerini algılayış biçimlerini değiştirmek olduğu çok açıktır. Kenefânî, ülkelerinden sürülen nesillerin, bütün yaşamları Filistin'de geçmesine rağmen huzur içinde ölme haklarından yoksun yaşlı kesimin, çocukluk anılarının büyük bir kısmı zulüm ve vahşetten kaçmaktan ibaret olan daha genç neslin ya da mülteci kamplarında doğup insanca yaşama koşullarını elde edememiş kimselerin durumlarını anlatmaktadır. Ancak dikkatini üzerinde en çok yoğunlaştırdığı nesil bizzat kendi neslidir. Yazar, Filistin'deki geniş aile ortamında yaşanan mutlu çocukluk anılarını yitirmiş olan bu neslin, erken gençlik çağlarında ülkelerini kaybetmenin yıkıcı şokunu da tattığını belirtmektedir. Bu neslin eğitimi aksamış, ulusal ve kültürel bilinci ise hiç iyileşmeyecek yaralar almıştır. Bu nesil, vatandaşken aniden mülteci konumuna düşmüş, buna bir anlam verememiş ve bu haksız durumu kabullenememiştir. Bunlar, kendilerini yurtlarından eden kimselerin ellerinden çektikleri sıkıntıları, sonu gelmeyen çile ve ıstırap halkalarının sadece başlangıcı olarak görmüşlerdir.

4. Ödülleri

Kenefânî'ye hem hayatında hem de öldürüldükten sonra ödüller verilmiştir. Aşağıdakiler bu ödüllerdendir³⁸:

1962'de Arap Öykü Ödülü.

1966'da Lübnan'da *Mâ Tebekkâ Lekum* adlı eseri sayesinde Kitap Dostları Ödülü.

1973'de Uluslararası Demokratik Gazeteciler Birliği Ödülü.

1975'te Asya ve Afrika Yazarlar Birliği'nden Lotus Edebiyat Ödülü.

1990'da Filistin Kurtuluş Örgütü'nden Kudüs Kültür ve Sanat Nişanı.

5. Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn

Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn (*Hüzünlü Portakal Ülkesi*), Filistin direniş edebiyatının en iyi örneklerinden biridir. Kenefânî, bu öyküde genel olarak göç eden Filistinliyi ve

³⁶ Sabri Hafez, *a.g.e.*, s. 51-52.

³⁷ İhsân 'Abbâs, "*el-Mebnâ er-Remzî fî Kîsas Gassân (Mukaddime)*", el-Âsârü'l-Kâmile li Gassân Kenefânî, Dâru't-Talî'a, Beyrut, 1972, I, 11-12, 14.

³⁸ Sa'îde Mîr Hakkû Lengrûdî, Fâtîme 'Alînejâd Çemâzkuî, *a.g.e.*, s. 156; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IX, 237.

çektığı sıkıntıları anlatmaktadır. Bununla birlikte, onun hayatından bazı kesitleri de bu eserde görmekteyiz. Yazar, bu hikâyede, ailesinin ‘Akkâ’ dan göç edişini ve daha sonra gittikleri yerde karşılaştıkları zorlukları anlatmıştır³⁹.

Yazarın Filistinli ailesinin Yâfâ’ dan başlayıp Saydâ’ nın bir köyünde sona eren yolculuğunun ele alındığı bu öyküde, İsrail karşısında Arapların uğradığı yenilginin, Filistinli bir babanın ruh dünyasında yarattığı buhran da anlatılmaktadır. Bu hikâye bir bakıma bu yenilgi üzerine kurulmuştur.

Yazar, Filistin’ den Lübnan’ a göç etmek ve iltica etmek durumunda kalan ailesinin dramını, aile fertlerinden küçük bir çocuğun diliyle anlatmakta ve ona söyletmekte ve onun penceresinden bize aktarmaktadır. Çocuğun ailesi, Yâfâ’ dan ‘Akkâ’ ya göç etmiştir. Ancak bir gece yarısı İsrail ordusu tarafından ‘Akkâ’ ya yapılan saldırı nedeniyle aile oradan Saydâ’ ya taşınmak durumunda kalmıştır. Aile, Saydâ’ da, çocuğun amcasına üç gün misafir olmuş, daha sonra da Saydâ civarında bir köye yerleşmiştir. Filistin’ e geri dönmek için aile fertleri 15 Mart gününü umutla beklemeye başlamışlardır. Ancak o gün gelip çatmış ve aile büyük bir hayal kırıklığı yaşamaya başlamıştır. Daha önce dayanışma içinde kalıp sorunlarını aşmaya çalışan bu aile, umutları da tükenince ne yapacağını bilememiştir. Gıda temini başta olmak üzere çeşitli sorunlarla boğuşmaya başlayan bu aile, babalarının intihar teşebbüsüne tanık olmuştur.

Hikâyenin “sen hikâyesi” olması, onun oldukça dar bir şahıs kadrosu etrafında şekillenmesine sebep olmuştur. Bu dar kadro içinde asıl öne çıkan, adını bilmediğimiz ve sen diyerek kendi nefesine hitap eden küçük yaşlardaki kahramandır. Küçük kahramanın dışındakiler, silik ve geri planda kalmıştır. Bu hikâyede psikolojik anlatıma daha çok yer verilmesi, başta başkahraman olmak üzere hikâyede yer alan kişilerin, fiziki ve sosyal yönlerinden çok, iç dünyaları ile kimlik kazanmalarına zemin hazırlamıştır.

Kenefânî’ nin roman ve öykülerinde pek çok kahramanın çocuklardan oluştuğu görülmektedir. Bu, Filistinli çocuğun gördüğü yokluk, kovulma, sığınma ve aşağılanma nedeniyedir. Bu öyküsünde de yazarın, başkahraman görevini bir çocuğa verdiği görülmektedir. Anlatıcı kahraman olarak karşımıza çıkan bu çocuğun ailesi, Yâfâ’ da, Telaviv’ e komşu el-Munşiye mahallesinde oturmaktadır. Bu mahalle, Filistin’ in taksim edilmesi kararından sonra, Araplarla Yahudiler arasındaki mücadeleye tanıklık eder. Bunun üzerine çocuğun ailesi, diğer ailelerle birlikte, ‘Akkâ’ ya daha sonra da Lübnan’ daki Saydâ’ ya göç eder. Çocuk o göç münasebetiyle yaşadıklarını şu ifadelerle anlatmaktadır: “*Hava biraz bulutluydu. Üşüme, bedenime kendini zorla kabul ettiriyordu... Portakal tarlaları, yol boyunca birbirini izliyordu. Korkuya kapılma, hepimizi yiyip bitiriyordu.*” Çocuk, yaşananların ailesinin iç dünyasındaki etkisini de şu ifadelerle dile getirmektedir: “*Lübnan’ a giriş yapan ve onun kıvrımlı yollarını kat edip Portakal Ülkesi’ nden gittikçe uzaklaşan büyük arabalar sırasına tanık olduğumda ben de yüksek sesle hıçkırarak ağlamaya başladım. Annen o portakala hâlâ sessizce bakıyordu. Babanın Yahudilere bıraktığı bütün portakal ağaçları onun gözlerinde tütüyordu. Tek tek satın aldığı temiz portakal ağaçların tümü ve hepsi onun yüzüne yansıyor.*” Çocuk vardığı yerde, içine düştüğü ürkütücü durumu şu ifadelerle anlatmaktadır: “*Gece, ürkütücü bir şeydir. Yavaş yavaş başlarımızın üzerine çökmekte olan karanlık, içime korku salıyordu. Geceyi kaldırımda geçireceğimi düşünmem bile ruhumda çeşitli korkuları uyandırıyor.*”⁴⁰

Kenefânî, eserlerinde insanın Tanrı ile olan ilişkisini de ele almaktadır. Bu ilişkide inanç bozukluğuna veya dinden uzaklaşma unsuruna sık rastlamaktayız. Kenefânî bunu, halkın arasında yaygın olan inançları kullanarak veya doğrudan Allah’ a yönelip seslenerek

³⁹ Sa’îde Mîr Hakkû Lengrûdî, Fâtîme ‘Alînejâd Cemâzkuî, *a.g.e.*, s. 155; Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ’î, *a.g.e.*, IX, 242-243.

⁴⁰ Huyâm ‘Abdulkâzım İbrâhîm, *eş-Şahsiyye fî Kısas ve Rivâyât Gassân Kenefânî*, Mecelletu Kulliyeti’ t-Terbiyye Câmî’ a Vâsıt, sayı: 11, s. 104.

yapmaktadır. Eserlerindeki dinî karakterlerin de dini duyguyu yitirmiş, Allah'tan uzaklaşmış, Allah'ın kudretinin yerine başka kudreti koymuş kişiler olduğunu görmekteyiz⁴¹. Bu hikâyede de Kenefânî bu yola başvurmuştur. Henüz rüşüne ermemiş ve tutucu dini bir okulda yetişmiş bir çocuğa dini açıdan sakıncalı şu ifadeleri söyletmektedir: “*Bu Allah'ın, insanları gerçekten mutlu kılmak istediğinde kuşkuya düşüyordum. Bu Allah'ın her şeyi işittiği ve her şeyi gördüğünde de kuşkuya düşüyordum... Filistin'de tanıdığımız Allah'ın bile oradan ayrıldığında, bilmediğim bir yerde sığınmacı olduğunda ve kendi sorunlarını çözmeye gücünün olmadığına artık şüphe etmemekteydim.*” Savaş nedeniyle okul hayatı yarıda kalan bu çocuk, kilise okullarında temel dini bilgileri almıştır. Ancak onun yaşadıkları, sıradan bir çocuğun tahammül sınırının üzerinde olduğu görülmektedir. Bunun için, dini çevrede yetişmiş biri olmasına rağmen yukarıdaki ifadeleri söyleyerek saçmalamıştır.

Hikâyenin başkahramanı çocuk, ülkesini terk edip Lübnan'a sığınmak durumunda kaldığı için ağlamaktadır. Göç ettiği ülkede şiddetli bir yalnızlık çeken, hatta babasından bile acıma ve merhamet göremeyen çocuğun tanık oldukları ve yaşadıkları, küçük yaşına rağmen, ona sorumluluk bilincini kazandırdığı görülmektedir. Mesela, babasının durumunun daha da kötüleşmemesi için yiyecek gibi bir zaruri ihtiyaçtan bile söz etmemek gerektiğini anlamıştır. Çocuğun karşılaştığı barınma ve yiyecek sıkıntısı, babasının çaresizliğine, hayal kırıklığına ve intihar teşebbüsüne tanık olması, onu hayattan soğutmuş ve yaşamı sürdürmenin kolay bir şey olmadığını ona hissettirmiştir. Bu yaşadıkları ve babasının intihara kalkışması nedeniyle ayrıca bir suçluluk psikolojisine girdiği için bir kurtuluş yolu olarak çocuk da intiharı düşünmeye başlamıştır: “*İşler öyle bir dereceye varmıştı ki çözüm için her birimizin kafasına bir kurşun (sıkmanın) dışında başka bir şey fayda etmiyordu.*”

Öyküde çocuktan sonra gelen önemli karakter babadır. Baba, geride bıraktığı vatani ve portakal bahçeleri için yanıp tutuşan ve gözyaşı döken biridir. Portakal görüp Filistin'den ayrılık aklına gelince bir bebek gibi ağlayıverecek, askeri araçların arkasından da bir çocuk gibi koşup koşacak kadar duygusaldır. Duygusallığı nedeniyle, babanın yaşadığı hayal kırıklığı da büyüktür. Ellili yaşlarda olan babayı, yaşadıkları, biraz daha yaşlı göstermektedir. Öyküde baba, yorgun, bitkin ve sinirli biridir. Çocuklarına yedirecek bir şey bulamayışı ve çaresizliği onu ailesine karşı merhametsiz yapmıştır. Anneye bağırılmaktadır. Babanın bakışları bile çocuğa ürkütücü gelmektedir. Ailesi ona içinden çıkıp kurtulamadığı bir felaket evinin kocaman duvarları gibi gelmekte ve bu felaketten kurtuluş ümidini yitirmiş olduğundan baba intihara teşebbüs etmektedir.

Öykünün üçüncü karakteri annedir. Anne, sessiz, sakın ve gözleri yaşlı biridir. Yeri geldiğinde, babanın öfkesinden çocuklarını koruyup onları uzaklaştıracak kadar soğukkanlıdır.

Dördüncü karakter olarak amcayı görmekteyiz. Amca, Saydâ'ya önceden gelip yerleşmiştir. Ahlaki değerleri olmayan asabi bir kişidir. Saydâ'da Yahudi bir ailenin evine zorla girip yerleşmiştir. Kişi baskı altında yaşadığında, yalnızlık hissine kapılır. Gördüğü baskının şiddetini hafifletmek için hızlı ve ferdi çözümler arar. Bu kişi ayrıca maddi ve manevi yoksulluk da görmekteyse diğer insanlara ve etrafındaki her şeye olan güvenini yitirir. Böylece sosyal değerlerden uzaklaşır veya bu değerlerin karşısına dikilir. Saydâ'da Yahudi bir ailenin evine zorla yerleşen amcanın bu davranışı da bu psikolojiyle açıklanabilir⁴².

Beşinci karakter olan Riyâd, çocuk yazarın kardeşi olup nakliye aracının üzerinde sırtını eşyaya dayayarak gözlerini gökyüzüne diken ve sessizce oturan biridir. Öyküde

⁴¹ Meryem Cebr Ferihât, *a.g.e.*, s. 296, 302.

⁴² *Aynı eser*, s. 303-304.

sadece varlığını hissedip kendileriyle ilgili fazla bilgiye sahip olmadığımız diğer kişiler, arabanın şoförü, portakal sepetini tam önüne koymuş ve çömelerek oturmuş bir çiftçi, teyze, küçükler, kadınlar, bir kontrol noktasında bulunan erkekler ve silahları teslim almakla görevli polislerdir.

Öyküde zamanla ilgili bir tarih görülmemektedir. Ancak Kenefânî kendi hayatını da karıştırarak bu öyküyü yazdığı için onun hayatından hareketle bu öyküde anlatılanların Nisan 1948’de meydana geldiğini söyleyebiliriz. Nitekim onun ailesi de Filistinli diğer aileler gibi 1948 Arap-İsrail Savaşı sırasında vatanını terk edip Lübnan’a, Saydâ’nın el-Gâziye beldesine yerleşmiştir. ‘Akkâ’da ailenin tam olarak ne kadar kaldığı belli değildir. Ancak bu sürenin “günler” ile ifade edildiğini görmekteyiz. ‘Akkâ’dan başlayan yolculuk ise saldırı gecesi gece sabaha doğru başlayıp ikindi vakti Saydâ’da bitmiştir. Aile, Saydâ’da üç gece kaldıktan sonra bir köye taşınmış ve Filistin’e geri dönmek için 15 Mart’ı beklemiştir. Ancak 15 Mat’tan sonra aile geri dönememiş ve yaşamını kaldığı köyde sürdürmeye devam etmiştir.

Öyküde, olayların meydana geldiği yer olarak Yâfâ, ‘Akkâ, Saydâ ve Saydâ civarında caddeye bir kilometre uzaklıkta bir köyün adı geçmektedir. Filistinli ailenin göçü, Yâfâ’dan ‘Akkâ’ya doğru başlamıştır. ‘Akkâ’dan başlayan yolculuk ise Saydâ’da son bulmuştur. Aile, Saydâ’da, Yahudi bir aileden amcanın gasp ettiği odada kalmıştır. Aile, daha sonra Saydâ civarında caddeye bir kilometre uzaklıkta bir köye taşınmıştır.

Öykünün anlatımına ve üslubuna baktığımızda, öyküye şiddetli bir yalnızlık ve kimsesizlik duygusunun hâkim olduğunu görüyoruz. Bu his, öyküyü bize aktaran kişinin bir çocuk olmasında ortaya çıkmakta ve o çocuğun üslubunda rahatlıkla görülebilmektedir. Küçük çocuk, sadece gördüklerini anlatmakta ve olan bitene müdahalesi veya bundan ötürü bir sorumluluğu söz konusu olamamaktadır. Çocuk, kendisini dinleyecek birini bulamamışçasına, yaşadıklarını, ikinci tekil kişi zamirini kullanarak, ben yerine sen zamirinden yararlanarak yine kendisine anlatmıştır. Öykünün büyük bir bölümünde nefse hitap etmede kullanılan ikinci tekil kişi zamirinin yerine, bazen tekil veya çoğul birinci tekil kişi, bazen de çoğul ikinci kişi zamirinin kullanıldığını görüyoruz: *“Akşamleyin, karanlık bastığında, eve döndün. Baban hâlâ hastaydı. Annen onun yakınlarında oturuyordu. Hepinizin gözleri, kedilerinki gibi parlıyordu. Dudaklarınız hiç açılmamış gibi yapışıktı. Dudaklarınız, gerektiği gibi kapanmayan eski bir yaranın izi gibiydi... Odaya yavaş yavaş sızarak girdim. Sanki kovulmuş olan benmişim...”*

Kendi nefesine hitap ederek hikâyesini anlatan çocuğu konuşuran ve dinleyici konumunda olan yazarın varlığını sadece bir yerde hissediyoruz. Orada yazar, çocuk için hissettiği acıyı dile getirirken kendini göstermektedir: *“Böylece acı, küçüğün saf olan aklını yok etmeye başlamıştı.”* Bu ifadeyle üslubunu değiştiren yazar daha sonra gelen cümleyle öyküyü yine küçük çocuğa anlattırmaya devam etmiştir.

Yazarın dikkat çeken bir üslubu, Yahudi aileden gasp edilen odanın tasvirinde ortaya çıkmaktadır. Çocuk, amcasına ait odanın amcaya bomboş bırakıldığını anlatırken dam ile zemin ifadelerine yer verdiği görülmektedir: *“Tabii ki onlar Filistin’e gitmediler. Fakat onun (şiddet doğurabilecek çaresizlik ve) ümitsizliğinden ürkip yan odaya gittiler ve onun dam ile zeminin tadını çıkarmasına izin verdiler.”* Yani Yahudi aile, sadece dam ile zeminden ibaret olan ve içinde kanepe ve koltuk gibi ev eşyası bulunmayan bomboş odada amcamın kalmasına izin vermiştir.

Babanın intihara teşebbüs sahnesi de dikkat çekmektedir. Baba intihara kalkışırken anne tarafından engellenir ve çocuklar dışarı çıkarılır. Ancak çocuklar olan biteni merak ederler ve içeriye dinlemeye çalışırlar. Yazar bu durumu anlatırken çocukların, kulaklarını pervaza yapıştırdıklarını söylemektedir. Yazarın burada pervaza yer vermesinin nedeni, pencerenin pervazında veya kenarlarında bulunan deliklerden dışarıya ses gittiğini anlatmak içindir. Burada evin ve pencerelerin sağlam olmadığı da anlaşılabilir: *“Ancak biz*

pencereden ayrılmadık. Küçük kulaklarımızı onun ahşap pervazına yapıştırmış büyük bir korkuyla senin babanın sesine kulak veriyorduk: Onları öldürmek istiyorum. Kendimi öldürmek istiyorum.bitsin istiyorum.in istiyorum.” Baba burada *istiyorum* ifadesini üç defa tekrarlamıştır. Son iki *istiyorum*'da nesnelere hafifletilmiştir. Bu hazfın mübalağa için olduğu söylenebilir. Yani “her şeyin bitmesini” istiyorum.

Öyküde parlak benzetmelerin kullanıldığını da görüyoruz. Meselâ çocuk, akşamleyin eve vardığında, ailesinin lamba bulamadığı için çaresiz bir şekilde evde kapkaranlıkta oturduğunu görür. Bunu ifade ederken de gözleri kapkaranlıkta parlayan kedileri benzetmede kullanmıştır: “*Akşamleyin, karanlık bastığında, eve döndün. Baban hâlâ hastaydı. Annen onun yakınlarında oturuyordu. Hepinizin gözleri, kedilerinki gibi parlıyordu.”*

Yazarın, yiyecek bir şey bulamayan ailenin çektiği açlığın derecesini tasvir ederken de güzel bir benzetmeye gittiğini görüyoruz. Yazar, aile fertlerinin dudaklarını, gerektiği gibi iyileşmeyen ve tam kapanmayan derin bir yaranın izine benzetmiştir. Karanlık bastığında eve dönen çocuk, şunları söylemektedir: “*Dudaklarınız hiç açılmamış gibi yapıştı. Dudaklarınız, gerektiği gibi kapanmayan eski bir yaranın izi gibiydi.”*

Çocuk kaçtığı dağdan eve dönüşünü anlatırken de çarpıcı ifadeler kullanmaktadır. Burada, içeriye sızan (*mutesellil*) ve kovulmuş (*menbûz*) ifadelerine yer vermektedir⁴³. Bu ifadelerden anlıyoruz ki çocuk kendini, eve davetsiz gelen bir misafir gibi görüp hissetmektedir. Buradaki tablo, Kur'ân'ın anlattığı kıyamet sahnesini andırmaktadır: “*İşte o gün kişi, kendi kardeşinden, kendi annesinden ve babasından, kendi eşinden ve oğullarından kaçır. O gün onlardan her bir kişinin kendine yetecek bir işi vardır*” (Abese, 34-37). Kıyamet günündeki insanlar gibi bu ailedeki herkes de kendi başının derdine düşmüştür. Babanın veya annenin, evlatlarını soracak halde olmadıkları görülmektedir.

Yazar hikâyede portakal sembolü üzerinde çok durmuştur. Öyküyü portakal ile başlatmış ve yine portakal ile bitirmiştir. Öyküsüne *Hüzünlü Portakal Ülkesi* adını vererek başlamıştır. Filistin, portakal ve limonlarıyla ünlü olduğu için oraya Narenciye Ülkesi (*Ardu'l-Humdiyyât*) de denilmektedir. Buna göre yazar, *Hüzünlü Portakal Ülkesi*'nden Filistin'i kastetmiştir. Bu ifadedeki portakalın insan sembolü olduğunu söyleyebiliriz. Burada, insan yerine portakal kelimesi kullanılarak açık istiare yapılmıştır. Söz konusu ifadedeki hüznün de insanlara ait bir özellik olup burada solmak manasında kullanılmıştır. Bu ifadede, işgale karşı yıllardır direnen Filistinlilerin, uzun süre canlı kalabilen ve kolay bir şekilde solmayan portakallara benzetildiği görülmektedir. Filistinlilerin gittikçe güç kaybedişi ve artan çaresizliği de portakalın solmaya başlamasıyla ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle yazar, portakal sembolizmine Filistinlinin bütün özelliklerini yüklemiştir⁴⁴.

Hüzünlü Portakal Ülkesi ifadesinin manası, Yahudi işgali nedeniyle Filistin'deki portakalların bile neşesini kaybettiği ve hüznü boğulduğu ülke de olabilir. Buna göre yazar, portakal yetiştiriciliği işgal nedeniyle el değiştirip Yahudilerin eline geçince ülkedeki portakallar bile neşesini kaybetmiş ve hüznü boğulmuştur demiş olabilir. Yazar bir bakıma, ülkedeki faciyanın büyüklüğünü dile getirmek için kâinatı da Filistin trajedisine ortak etmiş ve hüznü boğulmuş olarak göstermiştir.

Hikâyeyi portakal ile bitiren yazar, Filistinli ailenin yolda aldığı portakalların tükenmiş olduğuna ve evde yiyecek bir şeyin kalmadığına işaret ettiğini görüyoruz. Geriye kalan tek portakal ise buruşup kurumuş ve yenilmez hale gelmiştir: “*O portakal da buruşmuş ve kurumuştur.*” Yani çocuk diyor ki yenecek bir tane portakal kalmıştı o da yenmez haldeydi! Hikâyenin portakalın kurumasıyla sona ermesi, ülkelerinden ayrılıp göç

⁴³ Gassân Kenefânî, *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn*, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye, Beyrut, 1987, s. 80.

⁴⁴ Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, *a.g.e.*, IX, 242-243.

eden bu aile başta olmak üzere bütün Filistinlilerin, yurdundan ayrılan bu portakalın buruşması gibi yavaş yavaş ölüp yok olacağını bir sembolü olarak görülebilir.

Öyküde anlatılan olayların silsilesinde genelde kapalılık görülmemektedir. Ancak 15 Mart'ta askeri araç konvoyunun neden birden sona erdiğine açıklık getirilmemiştir. Ayrıca olan biten durumla ilgili gerekli açıklamalar yapılmamıştır. Ancak, öyküyü bize aktaran kişi bir çocuktur ve bu çocuk, olan biteni tam manasıyla kavrayamamaktadır. Bunun için yazarın bilinçli olarak böyle kapalı bir üsluba başvurduğu söylenebilir.

Öyküde genelde fasih bir dil kullanan yazarın cümle yapıları da sağlamdır. Sadece bir yerde cümle yapısında bir düşüklük görülmektedir. “*el-Burtukâlu'l-lezî kâle lenâ fellâhun kâne yezra'uhu summe harece ennehu yezbulu izâmâ teğayyereti'l-yedu'l-lefî tete'ahheduhu bi'l-mâ'i*”⁴⁵ ifadesinde öznenin yüklemine bulamıyoruz. Bu ifadeyi ancak şu şekilde tercüme edebildik: *O portakal ki onu ekmekte olan bir çiftçi bize: “Portakala su vermeyi üstlenen eller değişince onun solmaya başladığı görülür.” demişti.*

EK-ÖYKÜNÜN ÇEVİRİSİ:

Hüzünlü Portakal Ülkesi⁴⁶

Yâfâ'dan⁴⁷ ‘Akkâ’ya⁴⁸ doğru yola çıktığımızda bunda bir trajedi yoktu. Kendi şehrinin dışında başka bir şehirde bayram günlerini geçirmek için her yıl yola çıkanlar gibiydik. Günlerimiz ‘Akkâ’da normal bir şekilde hiçbir olağanüstülük meydana gelmeksizin geçti. O zamanlar küçük oluşum nedeniyle olmalı, o günler benimle okula gitme arasına engel olduğu için onlardan zevk de alıyordum. Her neyse... ‘Akkâ’ya yapılan büyük saldırı gecesinde resim gittikçe netleşmeye başladı. O gece, kadınların yakarışları ve erkeklerin ses çıkaramayışları arasında acımasız bir biçimde ve acı olarak sona erdi. Ben, sen ve kuşağımızdan olanlar, hikâyenin baştan sona ne demek istediğini yani ne olup bittiğini anlamak için henüz küçüktük. Ancak hikâyenin ana hatları, o gece ve sabahleyin belirmeye başladı, Yahudilerin sinirlenerek ve tehdit ederek çekildikleri saatte.

Büyük bir nakliye aracı evimizin kapısında duruyordu. Şuradan buradan ona, hızlı ve hummalı hareketlerle, bir yığın basit uyku eşyası fırlatılıyordu. Anneni, sonra teyzeni, sonra da küçükleri nakliye aracına çıkarken gördüğümde ben sırtımı eski evin duvarına dayamış duruyordum. Babam, seni ve kardeşlerini nakliye aracına, eşyaların üzerine atmaya başladı. Sonra beni köşemden kaptı ve başının üzerine kaldırıp şoför mahallinin çatısındaki demir kafese götürdü. Orada kardeşim Riyâd’ı sessizce otururken buldum. Kendimi sağlam bir şekilde sabitleştirmeden nakliye aracı hareket etmişti. Sevgili ‘Akkâ, yavaş yavaş, Re’s en-Nâkûra’ya⁴⁹ doğru yukarı çıkan kıvrımlı yollarda kayboluyordu.

Hava biraz bulutluydu. Üşüme, bedenime kendini zorla kabul ettiriyordu. Riyâd, son derece sakin bir şekilde oturuyordu. Bacaklarını kaldırıp kafesin kenarı üzerine bırakmış, sırtını eşyalara yaslamış ve gözlerini gökyüzüne dikmişti. Ben de sessizce oturuyordum. Dizlerimin üzerine kollarımı bükerek çenemi dizlerimin arasına koymuştum. Portakal tarlaları, yol boyunca birbirini izliyordu. Korkuya kapılma, hepimizi yiyip bitiriyordu. Araba, nemli toprağın üzerinde soluyarak yukarı çıkıyordu. Uzaktan gelen silah sesleri, ayrılığımızı kutlar gibiydi.

Re’s en-Nâkûra, mavi ufukta bir pus halinde, uzaktan belirmeye başlayınca araba durdu. Kadınlar, eşyaların arasından çıkıp indiler. Bir portakal sepetini tam önüne koyup

⁴⁵ Gassân Kenefânî, *a.g.e.*, s. 80.

⁴⁶ *Aynı eser*, s. 73-80.

⁴⁷ Yâfâ, dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biri kabul edilen İsrail’deki bir liman şehridir. Yâfâ, günümüzde Tel Aviv şehrinin bir parçası olarak kabul edilmekte ve tam adı Tel Aviv-Yâfâ olarak geçmektedir (ç.n.).

⁴⁸ ‘Akkâ, İsrail’in kuzeyinde Akdeniz kıyısında bir şehirdir (ç.n.).

⁴⁹ Lübnan ile Filistin sınırları arasında bulunan Lübnan kontrol noktası (ç.n.).

çömelerek oturan bir çiftçiye yöneldiler... Portakalları alıp getirdiler. Kadınların hıçkırıklarının sesi bize kadar ulaştı. Portakalın değerli bir şey olduğu, bana o an göründü. Bu temiz⁵⁰ ve iri taneler, bizce kıymetli bir şeydi. Kadınlar, beraberinde getirdikleri birkaç portakalı satın almışlardı. Baban, şoförün yanından indi ve elini uzatıp o portakallardan birini aldı. Ona sessizce bakmaya başladı. Sonra kendini tutamayıp mutsuz bir bebek gibi ağlayıverdi.

Arabamız, Re's en-Nâkûra'da, durmuş pek çok arabanın yanında durdu. Erkekler, silah teslim almak amacıyla bekleyen polislere silahlarını teslim etmeye başladılar. Sıramız geldiğinde, masanın üzerine atılmış tüfekleri ve makineli tüfekleri gördüğümde, Lübnan'a giriş yapan ve onun kıvrımlı yollarını kat edip Portakal Ülkesi'nden gittikçe uzaklaşan büyük arabalar sırasına tanık olduğumda ben de yüksek sesle hıçkırarak ağlamaya başladım.

Annen o portakala hâlâ sessizce bakıyordu. Babanın Yahudilere bıraktığı bütün portakal ağaçları onun gözlerinde tütüyordu. Tek tek satın aldığı temiz portakal ağaçların tümü ve hepsi onun yüzüne yansyordu. O ağaçlar, karakol komutanının önünde onun tutamadığı gözyaşlarında da parlayarak şekilleniyordu.

İkinci vakti Saydâ'ya ulaştığımızda sığınmacı olmuştuk.

* * *

Yol, alıp götürdükleri arasına bizi de kattı⁵¹... Baban, önce olduğundan daha fazla yaşlanmıştı. Uzun zamandır uyumamış gibi görünüyordu. Caddede, yola atılmış eşyaların önünde, ayakta duruyordu. Bana tamamen öyle geliyordu ki ben herhangi bir şey söylemek için ona doğru koşarsam: "Lanet olsun babana, lanet olsun!" diyerek yüzüme patlayacaktı. Bu iki sövgü, onun yüzünde açıkça görünüyordu. Hatta tutucu dini bir okulda yetişmiş bir çocuk olan ben de o anda, bu Allah'ın, insanları gerçekten mutlu kılmak istediğinde kuşkuya düşüyordum. Bu Allah'ın her şeyi işittiği ve her şeyi gördüğünde de kuşkuya düşüyordum. Kilise okulunda bize dağıtılan, Tanrı'yı çocuklara şefkat gösteren ve onların yüzüne gülen biri olarak yansıtan renkli fotoğraflar... Bu fotoğraflar da (Hıristiyan ülkelerin yardımından) daha çok pay almak için misyonerlik okulları açanların yalanlarından bir yalan gibi görünüyordu. Filistin'de tanıdığımız Allah'ın bile oradan ayrıldığında, bilmediğim bir yerde sığınmacı olduğunda ve kendi sorunlarını çözmede gücünün olmadığına artık şüphe etmemekteydim. Kaldırım üzerine oturup herhangi bir çözümü getirecek yeni bir kaderi bekleyen biz sığınmacı insanlar ise altında geceyi geçireceğimiz bir dam temin etmekle yükümlüydük.

Böylece acı, küçüğün saf olan aklını yok etmeye başlamıştı.

Gece, ürkütücü bir şeydir. Yavaş yavaş başlarımızın üzerine çökmekte olan karanlık, içime korku salıyordu. Geceyi kaldırımda geçireceğimi düşünmem bile ruhumda çeşitli korkuları uyandırıyor. Ancak bu, acımasız ve merhametsiz bir korkuydu. Kimse bana acıyacak durumda değildi. Sığınabilecek birini bulamıyordum. Senin babanın sert bakışı, içime yeni bir korku salıyordu. Senin annenin elindeki portakal, başımda ateşimin çıkmasına neden oluyordu. Herkes sessizdi. Sorunlarımızın çözümlerini sunup bize dağıtacak ve bizi herhangi bir damın altına götürececek alınyazısının, dönemecin ardından görünmesi ümidiyle herkes karanlık yola gözlerini dikmişti... O kader, geliverdi. Amcan, bizden önce bu şehre gelip yerleşmişti. Oydu kaderimiz.

Amcan manevi değerlere pek inanmıyordu. Kendini bizim gibi kaldırımda bulunca da hiç inanmamaya başlamıştı. Yüzünü Yahudi bir ailenin oturduğu eve doğru çevirmiş,

⁵⁰ Yazar, burada ve ileriki satırlarda gelecek olan "temiz" ifadesiyle manevi temizliği kastediyor olmalıdır. Ona göre, bu portakallar Yahudilerin dokunuşuyla henüz kirlenmemiştir (ç.n.).

⁵¹ Yazar, yola dökülenler sadece biz değildik. Başkaları da yola dökülmüştü demek istiyor (ç.n.).

evin kapısını açmış, eşyalarını evin içine atmış ve (öfkeden şişip) yusuvarlak olmuş yüzüyle işaret edip onlara açık bir dille: “Filistin’e gidin!” demişti. Tabii ki onlar Filistin’e gitmediler. Fakat onun (şiddet doğurabilecek çaresizlik ve) ümitsizliğinden ürküp yan odaya gittiler ve onun dam ile zeminin tadını çıkarmasına izin verdiler.

Amcan bizi kendisine ait o odaya götürdü. Ailesi ve eşyalarıyla birlikte bizi de oraya sıkıştırdı. Biz geceleyin zeminde uyuduk ve zemin küçük bedenlerimizle doldu. Erkeklerin paltolarını yorgan yaptık. Sabahleyin kalktığımızda, gördük ki erkekler geceyi sandalyelerin üzerinde oturarak geçirmiş. Felaket, kendisini hepimizin vücutlarındaki hücrelere ulaştırılan işlek bir yol bulmaya başlamıştı!

Saydâ’da çok kalmadık. Senin amcanın odası, yarımız için bile yeter derecede geniş değildi. Buna rağmen o oda üç gece bizi barındırdı. Sonra annen, babandan ya herhangi bir iş arayıp bulmasını ya da Portakal (Ülkesi)’ne dönmemizi istedi. Ancak baban onun suratına öfkeden titreyen bir sesle bağırды. O da sustu. Aile sorunlarımız başlamıştı. Dayanışma içinde olan o mutlu aileyi, (Portakal) Ülkesi, evimiz ve şehitlerle beraber geride bırakmıştık.

Bilmedim baban paraları nereden getirmişti. Babanın, annenden mutlu olmasını ve kendisinin eşi olmakla annenin övünmesini istediği günde annen için satın aldığı altını, (daha önce) satmış olduğunu kesinlikle biliyordum. Ancak bu altın, sorunlarımızı çözebilecek kadar, çok para etmemişti. Başka bir kaynak olmalıydı. Bir şey mi borç almıştı? Biz görmeden yanına alıp (Filistin’den) çıkardığı başka bir şey mi satmıştı? Ben bilmiyorum. Ancak, Saydâ civarında bir köye taşındığımızı hatırlıyorum. Orada, senin baban yüksek taş balkona oturup ilk defa gülümsüyordu. Muzaffer orduların ardından (ülkesine) dönmek için 15 Mart’ı bekliyordu.

“15 Mart” günü, acı bir beklemeden sonra geldi. Baban saat (gece) tam 12.00’de, ben uykuma dalmışken, muazzam bir beklentiyle gürleyen sesiyle: “Kalk ve Arap ordularının⁵² Filistin’e girişine tanık ol!” diyerek beni ayağıyla dürttü. Ben de bir çılgın gibi kalktım. Gece yarısı, yalınayak, köyden tam bir kilometre uzak olan caddeye tepelerden indik. Büyükler ve küçükler olarak biz hepimiz, çılgınlar gibi koşarak nefes nefese soluyorduk. Arabaların ışıkları, uzaktan görünüyor ve Re’s en-Nâkûra’ya kadar yükseliyordu. Caddeye vardığımızda, üşüdüğümüzü hissettik. Fakat babanın haykırışı, benliğimize hâkim oluyordu⁵³. Baban, küçük bir çocuk gibi arabaların ardında koşmaya başlamıştı. Onlara tezahürat yapıyordu. Kısık bir sesle haykırıyordu Nefes nefese kalmış soluyordu. Fakat araba konvoyunun ardında küçük bir çocuk gibi hâlâ koşuyordu. Babanın etrafında onunla birlikte bağırarak biz de koşuyorduk. Güzel askerler, miğferlerinin altından bize hareket etmeden sessizce bakıyorlardı. Ellili yaşına rağmen koşmakta olan baban, sigara paketlerini cebinden çıkarıp askerlere atarken, biz nefes nefese kalmış soluyorduk. Baban askerlere hâlâ tezahürat yapıyordu. Bizler de küçük bir keçi sürüsü gibi onun etrafında durmadan koşuyorduk.

Araba (konvoyu) birden sona erdi! Biz de çok bitkin olarak ve gittikçe tükenen bir sesle nefes nefese soluyarak eve döndük. Baban konuşmayı susuyordu. Bizler de konuşacak güçte değildik. Geçmekte olan bir araba, senin babanın yüzüne ışık verdiğinde, onun gözyaşları iki yanağını kaplıyordu.

Bundan sonra, işler son derece yavaş ilerledi. Şaşırtıcı sözler bizi kandırmıştı. Bütün acılığıyla gerçek de bizi yanıltmıştı. Tedirginlik, yüzlere yeniden yansımaya başlamıştı. Baban, Filistin’i konuşmada, oradaki ev ve (portakal) bahçelerinde geçen mutlu maziden

⁵² Filistin halkını Yahudi Haganah militanlarından korumak için o tarihte Filistin topraklarına giren ve çeşitli Arap ülkelerinden oluşan askerlerden söz ediliyor. Büyük beklentiye rağmen bu askerler yenildi ve İsrail devleti ilan edildi (ç.n.).

⁵³ Yani Onun sesi bizi sarıyordu ve biz de böylece soğuğu unuttuyorduk. Başka bir ifadeyle, onun sesi, soğuktan daha şiddetliydi (ç.n.).

söz etmede, korkunç bir zorlukla karşılaşılıyordu. Bizler, onun yeni hayatına hâkim olan felaketin kocaman duvarlarını oluşturuyorduk. Yine bizler, senin babanın emirleri üzerine sabahın köründe dağa çıkmamızın manasının bizi kahvaltı istemekten uzaklaştırmak olduğunu çok kolay bir şekilde anlayan o lanetlilerdik.

İşler, içinden çıkılmaz olmaya başladı. En basit olay, şaşılacak bir şekilde, senin babanın sinirlenmesine neden olabiliyordu. Bizden birinin, ne bildiğim ne de hatırladığım bir şeyi ondan istediği günü tamamen hatırlıyorum. Baban ayağa fırlamıştı. Sonra, çarpan bir elektrik akımına kapılmış kişi gibi titremeye başlamıştı. Onun gözleri, parlayarak, yüzlerimiz üzerinde dolaşıyordu. Şeytani bir düşünce, onun aklına doğru, kendine bir yol bulmuştu. Baban, kendisini hoşnut eden bir çözüm bulmuş kişi gibi ayağa fırlamıştı. Sorunlarını bitirme kudretini hissedenin coşkunluğuyla ve önemli bir işe kalkışmadan önce korkuya kapılan kişinin taşkınlığıyla baban sayıklamaya başlamıştı. Görmediğimiz bir şeyi ararcasına, etrafında dönmeye başladı. Sonra, 'Akkâ'dan bizimle beraber getirmiş olduğu sandığın üzerine aniden çullandı ve sandığın içindekileri, ürkütücü ve öfkeli hareketlerle dağıtmaya başladı. Annen bir anda her şeyi anladı. Bir annenin, çocukları tehlikeye maruz kalınca içine düştüğü şu tedirginlik güdüsüyle, senin annen de bizi odanın dışına itmeye başladı ve bizden dağa kaçmamızı istedi. Ancak biz pencereden ayrılmadık. Küçük kulaklarımızı onun ahşap pervazına yapıştırmış büyük bir korkuyla senin babanın sesine kulak veriyorduk: "Onları öldürmek istiyorum. Kendimi öldürmek istiyorum.bitsin istiyorum.in istiyorum."

Baban sustu. Kapı yarıklarından bakarak odaya döndüğümüzde, babanı yere uzatılmış olarak gördük. Duyulan bir sesle hızla nefes alıp veriyor ve ağlayarak dişlerini gıcırdatıyordu. Aynı zamanda, bir tarafta annen oturmuş kaygıyla ona bakıyordu.

Çok şey anlamadık. Fakat ben, siyah tabancayı yere bırakılmış olarak senin babanın yanında gördüğümde, her şeyi anladığımı hatırlıyorum. Hiç ummadığı bir anda bir canavar gören çocuğun, içine düştüğü o öldürücü korku sâikiyle ben de evden kaçarak dağa doğru koşmaya başladım.

Evden kaçıp uzaklaşırken aynı zamanda çocukluğumdan da uzaklaşıyordum. Hayatımızı sakince yaşamamızın bize kolay ve zevkli gelen bir şey olmadığını fark ediyordum. İşler öyle bir dereceye varmıştı ki çözüm için her birimizin kafasına bir kurşun (sıkmanın) dışında başka bir şey fayda etmiyordu.

O halde, davranışlarımızda uygun bir şekilde görünmek için her birimizin çabalaması gerekiyordu. Aç olsak da yemek istememiz gerekiyordu. Baba, sorunlarından söz ederken susmamız ve bize: "Dağa çıkın ve öğleye kadar dönmeyin!" dediğinde tebessüm ederek başımızı sallamamız gerekiyordu.

Akşamleyin, karanlık bastığında, eve döndün. Baban hâlâ hastaydı. Annen onun yakınlarında oturuyordu. Hepinizin gözleri, kedilerinki gibi parlıyordu. Dudaklarımız hiç açılmamış gibi yapıştı. Dudaklarınız, gerektiği gibi kapanmayan eski bir yaranın izi gibiydi.

Oraya yığılmıştınız. Portakal Ülkesi'nden uzakta olduğunuz gibi çocukluğunuzdan da uzaktınız. O portakal ki onu ekmekte olan bir çiftçi bize: "Portakala su vermeyi üstlenen eller değişince onun solmaya başladığı görülür." demişti.

Baban hâlâ hastaydı ve yatağına uzanmıştı. Annen, bugüne kadar onun gözlerini terk etmeyen ve trajedinin sonucu olan gözyaşlarını çığniyordu.

Odaya yavaş yavaş sızarak girdim. Sanki kovulmuş olan benmişim. Bakışlarım, senin babanın dinmiş bir öfkeyle titreyen yüzünü yokladığımda, aynı zamanda, alçak sehpanın üzerinde siyah tabancayı ve onun yanında bir portakal da gördüm.

O portakal da buruşmuş ve kurumuştur. Kuveyt - 1958

KAYNAKLAR

Ahmed Hâşim es-Sâmarrâ'î, “*İstintâku'l-Meçhûl Kirâ'e fî Turâsi'l-Edîb Gassân Kenefânî*”, Mevsû'a Ebhâs ve Dirâsât fî'l-Edebi'l-Filistîni el-Hadîs, IX, 233-258.

Gassân Kenefânî, *Ardu'l-Burtukâli'l-Hazîn*, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye, Beyrut, 1987, s. 73-80.

Gassân Kenefânî, *eş-Şey'u'l-Âher Men Katele Leylâ el-Hâyek (Temhîd)*, Muessesetu'l-Ebhâsi'l-'Arabiyye, Beyrut, 1987.

Halîl Suvaylih, “*Hel Ehdâ “Bûsta” ilâ Gâdeti's-Semân*”, el-Ahbâr, sayı: 1755, 12.07.2012.

Huyâm 'Abdulkâzım İbrâhîm, “*eş-Şahsiyye fî Kisas ve Rivâyât Gassân Kenefânî*”, Mecelletu Kulliyeti't-Terbiyye Câmî'a Vâsıt, sayı: 11, s. 93-113.

Huseyn b. Hamza, “*Gassân Kenefânî*”, el-Ahbâr, sayı: 1755, 12.07.2012.

Hüseyin Yazıcı, *Çağdaş Arap Öyküleri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.

İhsân 'Abbâs, “*el-Mebnâ er-Remzî fî Kisas Gassân (Mukaddime)*”, el-Âsârü'l-Kâmile li Gassân Kenefânî, Dâru't-Talî'a, Beyrut, 1972.

İhsân 'Abbâs, Fadl en-Nakîb, İlyâs Hûrî, *Gassân Kenefânî İnsânen ve Edîben ve Munâdilen*, Beyrût, 1974.

Kâmil Lâtâ es-Sevâfirî, *el-Edebu'l-'Arabî fî Filistîn*, Dâru'l-Me'ârif, Kahire, tsz.

Meryem Cebr Ferîhât, “*el-Hissu'l-İğtirâbî fî A'mâl Rivâiyye li Gassân Kenefânî*”, Mecelle Câmî'a Dimaşk, c. XXVI, sayı: III-IX, 2010, s. 289-331.

Muhammed 'Abdullâh, “*Gassân Kenefânî ve Nakdu'l-Kissati'l-Kasîra*”, el-Kudsü'l-'Arabî, yıl: 24, sayı: 7408, 2013.

Muhammed Fuâd es-Sultân, “*Kissatu Ricâl fî Şems li Gassân Kenefânî Dirâse Nakdiyye*”, Mecelletu Câmî'ati'l-Aksâ, cilt: XI, sayı: II, 2007.

Neslihan Demirci, *Gassan Kanafânî'nin Filistin'i*, Yeni Şafak, 01.09.2014.

Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

Rahmi Er, “*Roman*”, DİA, İstanbul, 2008, XXXV, 164-166

Sabri Hafez, “*Modern Arap Öyküsü (II)*”, Nüşa, yıl: III, sayı: 10, Yaz 2003, s. 39-62.

Sa'îde Mîr Hakkû Lengrûdî, Fâtıme 'Alînejâd Çemâzkutî, *Dirâse fî Rivâyeti Mâ Tebekkâ Lekum li Gassân Kenefânî*, et-Turâsu'l-Edebî, yıl: II, sayı: VI, s. 149-166.